

ΚΕΙΜΕΝΟ

Η μεγαλύτερη αρετή του βιβλίου είναι ότι σου προτείνει έναν πόλεμο έντιμο: Διαλέγεις τα βιβλία που θέλεις· μόνα τους εκείνα, όταν διαθέτεις ηθική υγεία, σε παρακινούν, κι' άθελά τους ακόμα, να διαβάσεις άλλα, αντίθετα, για να μορφώσεις γνώμη, να συγκρίνεις, να διαφωτιστείς, να επιβεβαιώσεις την προσωπική σου αυτοτέλεια, να μη γίνεις ετερόφωτος, ετεροκίνητος. Έτσι, με το ένα βιβλίο ν' ανασκευάζει ή να πολεμάει τ' άλλο, όλα μαζί σε γυμνάζουν στη διαδικασία του διαλόγου, όπου κανένας δεν ρητορεύει από «θέσεως ισχύος», γιατί εδώ την αυθεντία, όταν κι' όπου υπάρχει, με τρόπο πάντως ελέγξιμο, δεν την περιφρουρεί καμιά αστυνομική δύναμη. Δικαίωμά σου να κρίνεις και τους μέγιστους, υπό προσωπική σου ευθύνη. Μ' αυτή την έννοια και μόνο — δηλαδή με την υψηλότερη — μπορεί κανένας να μιλάει, όπως συνηθίζεται, για «δημοκρατία των Γραμμάτων». Δεν είναι καθεστώς ακέφαλο: οι άριστοι διαλάμπουν, και σε κλίμακα διεθνή. Αλλά δεν σε υποχρεώνει, δηλαδή δεν σε υποτάσσει, κανένας τους.

Η αρετή τούτη γίνεται εντονότερα αισθητή σε καιρούς πολιτικά σκοτεινούς ή ισκιωμένους, όταν τα μαζικά μέσα επικοινωνίας μπαίνουν αυθωρεί¹ στην υπηρεσία του σατραπισμού². Το βιβλίο τότε, ως ελεύθερη έκφραση ιδεών, ή απαγορεύεται — κι αυτό γίνεται τότε πανηγυρική εκδήλωση αδυναμίας των κρατούντων — ή απομένει μόνο του να διασώζει την αξιοπρέπεια των συνειδήσεων. Τα μέσα μαζικής επικοινωνίας τού στήνουν πολιορκία στενή, για να το παραμερίσουν, να το υποκαταστήσουν. Όταν το πετυχαίνουν, αυτό πληρώνεται πανάκριβα από τον άνθρωπο, με αντίτιμο το αυτεξούσιό του. Δοκιμάστε όμως να χρησιμοποιήσετε το βιβλίο ως μέσο προπαγάνδας: Αναδίνει αμέσως μιαν αποφορά³ σ' ακτίνα μακρύτατη, ειδοποιεί. Είναι, θα έλεγε κανένας, μαγική, ακατάλυτη, η ζώνη που περιβάλλει την αγνότητα του βιβλίου.

Υπάρχουν σοβαροί λόγοι να πιστεύουμε πως ο πολιτισμός μας έχει παρεκκλίνει, αν δεν έχει πάρει ολότελα στραβό δρόμο κάτω από την επίδραση σκοτεινών εκμεταλλευτών. Μόνη ελπίδα να διορθωθεί η πορεία του, όσο θα είναι ακόμα καιρός, το βιβλίο. Ο Βολταίρος είχε πει κάποτε πως τον κόσμο τον κυβερνάνε τα βιβλία. Σήμερα πρέπει ένας άλλος λόγος, ακόμα πιο κρίσιμος, να ειπωθεί: Πως ο κόσμος, αν σωθεί, θα το χρωστάει στο βιβλίο. Γιατί αυτό το γκόλφι⁴ της ανθρωπιάς έχει τη δύναμη να ξορκίζει τα δαιμόνια, να εξυγιαίνει την ατμόσφαιρα, να σπλίζει τη λυτρωτική φαντασία, να ξυπνάει την αυτογνωσία, ν' ανάβει το μάτι, να στυλώνει το φρόνημα, να ψυχώνει το χέρι. Η μάχη του ανθρώπου δεν θα χαθεί ενόσω θα υπάρχει καταφυγή του Λόγου, το βιβλίο.

Άγγελου Τερζάκη, *Ταραγμένες ψυχές*, Οι Εκδόσεις των Φίλων, Αθήνα 1993, σσ. 155-156

1. αυθωρεί: ευθύς, αμέσως
2. σατραπισμός: δεσποτισμός, αυταρχισμός
3. αποφορά: δυσάρεστη οσμή, κακοσμία
4. γκόλφι: εγκόλπιο, φυλακτό

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- A. Να γράψετε στο τετράδιό σας την περίληψη του κειμένου που σας δόθηκε (90-110 λέξεις). **Μονάδες 25**
- B1. Να αναπτύξετε σε μια παράγραφο 80 έως 100 λέξεων το περιεχόμενο του παρακάτω αποσπάσματος του κειμένου: **...με το ένα βιβλίο ν' ανασκευάζει ή να πολεμάει τ' άλλο, όλα μαζί σε γυμνάζουν στη διαδικασία του διαλόγου...** **Μονάδες 11**
- B2. α. Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί ως τρόπο πειθούς και την επίκληση στην αυθεντία. Να εντοπίσετε το συγκεκριμένο τρόπο πειθούς στο κείμενο και να αιτιολογήσετε τη χρήση του. **Μονάδες 4**
- β. Να βρείτε τέσσερα παραδείγματα μεταφορικής χρήσης του λόγου μέσα από το κείμενο που σας δόθηκε. **Μονάδες 4**
- B3. α. Να γράψετε ένα α ν τ ώ ν υ μ ο για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις: **Μονάδες 5**
ετερόφωτος, ελέγξιμος, ευθύνη, ελεύθερη, αδυναμία.
- β. Να γράψετε ένα σ ν ώ ν υ μ ο για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις: **Μονάδες 5**
αρετή, γνώμη, ισχύς, περιφρουρώ, φρόνημα.
- B4. Να αναγνωριστεί το είδος της σύνταξης (ενεργητικής ή παθητικής) στις παρακάτω προτάσεις και να μετατραπεί η καθεμιά σύνταξη στην αντίθετή της:
α. «...γιατί εδώ την αυθεντία, όταν κι' όπου υπάρχει, με τρόπο πάντως ελέγξιμο, δεν την περιφρουρεί καμιά αστυνομική δύναμη.»
β. «Η μάχη του ανθρώπου δεν θα χαθεί ενόσω θα υπάρχει καταφυγή του Λόγου, το βιβλίο». **Μονάδες 6**
- Γ. Συχνά παρατηρείται πολλοί μαθητές να καταστρέφουν τα σχολικά τους βιβλία στα προαύλια των σχολείων κατά το τέλος του σχολικού έτους. Σε άρθρο που θα δημοσιευθεί στη σχολική σας εφημερίδα να αιτιολογήσετε το παραπάνω φαινόμενο και να αναφερθείτε στους τρόπους που θα συμβάλουν στην αρμονική συνύπαρξη του βιβλίου με τα ηλεκτρονικά μέσα πληροφόρησης και γνώσης (500-600 λέξεις). **Μονάδες 40**

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

- A. Το κείμενο του Τερζάκη αναφέρεται στις «μαγικές» δυνάμεις του βιβλίου. Αρχικά, τονίζει τη μέγιστη «αρετή» του να οδηγεί τον άνθρωπο μέσα από διαδοχικές αναγνώσεις στην πνευματική ανεξαρτησία, στην άσκηση ουσιαστικού διαλόγου με δικαίωμα κριτικής στην αυθεντία και επομένως στην ανάδειξη μιας πνευματικής «δημοκρατίας». Η αξία της παραπάνω αρετής αποκαλύπτεται έντονα σήμερα που το βιβλίο περιθωριοποιείται από τα ΜΜΕ και καταδικάζεται να μείνει ο μόνος πολέμιος της καταστρατήγησης της ελευθερίας του ατόμου. Αντίθετα, ως φορέας προπαγάνδας γίνεται μέσο απεχθές. Τέλος, προτάσσει σαν μοναδικό μέσο διάσωσης του πολιτισμού μας το βιβλίο, παραθέτοντας και

συμπληρώνοντας τη ρήση του Βολταίρου, πως οι αρετές του θα αποτελέσουν τα πνευματικά «όπλα» ενάντια στο σύγχρονο σκοταδισμό.

- B1.** Η εμπειρία της ανάγνωσης φέρνει το βιβλιόφιλο μπροστά σε μια ιδιότυπη μάχη. Γιατί κάθε βιβλίο αντανακλά μέσα στον αναγνώστη τη δική του αλήθεια και το δικό του κόσμο που σπάνια εναρμονίζεται με των άλλων. Κι εκείνος νιώθει πως μέσα του οι αλήθειες αυτές διαλέγονται, παλεύουν δημιουργικά για να αναδείξουν τελικά, σα δυνάμεις, τη συνισταμένη τους, ένα προσωπικό απόσταγμα για τον ίδιο. Ο αναγνώστης δηλαδή ανακαλύπτει τη θέση του ενός, βιώνει την αντίθεσή του με τον άλλο και τελικά ο ίδιος γίνεται πρωταγωνιστής της δικής του σύνθεσης. «Πόλεμος πατήρ πάντων» διατεινόταν κι ο Ηράκλειτος, σίγουρος για την τελική αρμονία.
- B2. α.** Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί ως τρόπο πειθούς και την επίκληση στην αυθεντία. Για να ενισχύσει την επιχειρηματολογία του παραθέτει την άποψη του Βολταίρου για τα βιβλία: «Ο Βολταίρος είχε πει κάποτε πως τον κόσμο τον κυβερνάνε τα βιβλία». Με τον τρόπο αυτό ενισχύει τη διαχρονικότητα των θέσεών του, την υφολογική ποικιλία του κειμένου και ενισχύει την αποδεικτική αξία των επιχειρημάτων του.
- β.** υψηλότερη έννοια / καθεστώσ ακέφαλο / σκοτεινούς καιρούς / σπλίζει τη λυτρωτική φαντασία
- B3. α.**

ετερόφωτος	≠	αυτόφωτος
ελέγξιμος	≠	ανεξέλεγκτος
ευθύνη	≠	ανευθυνότητα
ελεύθερη	≠	ανελεύθερη
αδυναμία	≠	δύναμη

β.

αρετή	=	πλεονέκτημα
γνώμη	=	άποψη
ισχύς	=	δύναμη
περιφρουρώ	=	προστατεύω
φρόνημα	=	πνεύμα

B4. α. Η σύνταξη είναι ενεργητική. Μετατροπή σε παθητική: «Γιατί εδώ η αυθεντία, όταν και όπου υπάρχει, με τρόπο πάντως ελέγξιμο, δεν περιφρουρείται από καμιά αστυνομική δύναμη».

β. Η σύνταξη είναι παθητική. Μετατροπή σε ενεργητική: «Ο άνθρωπος δεν θα χάσει τη μάχη ενόσω υπάρχει καταφυγή του Λόγου, το βιβλίο».

Σημείωση: Σε ελεύθερη απόδοση, η περίοδος θα μπορούσε να μετατραπεί ως εξής: «Ο άνθρωπος δεν θα χάσει τη μάχη ενόσω μπορεί να βρει καταφυγή του Λόγου, το βιβλίο.»

Γ.

«Τα βιβλία στην ...πυρά»

Μπορεί η πλειονότητα των ανθρώπων να έχει στραμμένα τα βλέμματα και το ενδιαφέρον της στα σύγχρονα οπτικοακουστικά μέσα, ωστόσο δεν θα πρέπει να παραβλέπουμε ότι, αν ο πολιτισμός έφτασε στο σημερινό επίπεδο ανάπτυξης, αυτό οφείλεται κυρίως στο βιβλίο. Σήμερα όμως, στο τέλος κάθε σχολικού έτους γινόμαστε μάρτυρες της καταστροφής των σχολικών βιβλίων από μια μερίδα μαθητών.

Οι παράγοντες που ωθούν τους μαθητές σ' αυτή τη συμπεριφορά σχετίζονται τόσο με το σχολείο όσο και με τις αξίες και τα ιδανικά της σύγχρονης κοινωνίας.

1. Ο χρησιμοθηρικός χαρακτήρας της εκπαίδευσης, ο τρόπος μετάδοσης των γνώσεων, που είναι απομνημονευτικός και μηχανιστικός, καθώς και ο περιττός φόρτος εργασιών στο σπίτι καθ' όλη τη διάρκεια της χρονιάς φορτώνουν με άγχος τους μαθητές και συνθλίβουν την ευαίσθητη και τρυφερή ψυχή τους → τους οδηγούν στο κάψιμο των βιβλίων ως μια μορφή εκτόνωσης.
2. Οι νέοι συνδέουν το βιβλίο με το διάβασμα, που δεν είναι πάντα ευχάριστο για αυτούς, τα διαγωνίσματα και τις εξετάσεις που φορτώνουν με άγχος τους μαθητές και τους καταπιέζουν. Έτσι το βιβλίο προκαλεί αποκρουστική διάθεση στους νέους και μετατρέπεται σε εξιλαστήριο θύμα.
3. Οι σημερινοί νέοι μεγαλώνουν σε μια κοινωνία που έχει θεοποιήσει το χρήμα και τα υλικά αγαθά και τα έχει αναγάγει σε ύψιστη επιδίωξη. Έτσι, οι νέοι γαλουχούνται με τα καταναλωτικά πρότυπα, και αξίες και απαξιώνουν τα πνευματικά αγαθά.
4. Η αντιπνευματική εποχή μας, με την κυριαρχία του τεχνοκρατικού πνεύματος ευνοεί την εισβολή της τεχνολογίας στη ζωή μας, ενώ, παράλληλα το σχολείο εξακολουθεί να παρέχει παρωχημένες και αναχρονιστικές γνώσεις. Έτσι, οι νέοι απαξιώνουν κάθε πνευματικό αγαθό.
5. Το περιεχόμενο των βιβλίων δεν είναι προσιτό στους μαθητές. Τα βιβλία είναι πυκνογραμμένα, δυσνόητα, με ασάφειες και γενικολογίες και δεν πληρούν τις απαιτήσεις των παιδιών και της σύγχρονης εποχής.
6. Δεν αποτελεί τη μοναδική πηγή γνώσης για τους μαθητές και τουλάχιστον δεν είναι πλέον η πιο οικεία φιλική πηγή γνώσεων. Οι σημερινοί νέοι έχουν εξοικειωθεί περισσότερο με τις νέες τεχνολογίες (ΜΜΕ, διαδίκτυο, Η/Υ). Τα σύγχρονα μέσα ελκύουν τους νέους γιατί η μάθηση μέσα από αυτά αποκτά παιγνιώδη χαρακτήρα.

Ένας από τους λόγους της απαξίωσης του βιβλίου από το σύγχρονο νέο αποτελεί η ευρεία διάδοση και χρήση των ηλεκτρονικών μέσων πληροφόρησης και γνώσης, όπως για παράδειγμα το Διαδίκτυο. Τα παιδιά σήμερα πιστεύουν πως, αφού μπορούν να καταχωρήσουν ολόκληρες βιβλιοθήκες μέσα στον ηλεκτρονικό υπολογιστή τους, το βιβλίο τους είναι άχρηστο, ένα «απολίθωμα» πολιτισμού. Πρωταρχικός, λοιπόν, στόχος των φορέων αγωγής και εκπαίδευσης θα πρέπει να καταστεί η προσπάθεια να πειστεί ο νέος ότι το βιβλίο μπορεί και πρέπει να συνυπάρξει αρμονικά με τα ηλεκτρονικά μέσα, στον τομέα της μάθησης. Πιο συγκεκριμένα:

εκπαιδευτικός οργανισμός

ΟΡΙΖΟΝΤΕΣ

ΗΡΑΚΛΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

- ✓ Το σχολείο θα πρέπει να εντάξει με ταχείς ρυθμούς τις νέες τεχνολογίες στην εκπαιδευτική διαδικασία όπως για παράδειγμα:
 - Δυνατότητα αναζήτησης ποικίλων και μεγάλης κλίμακας πληροφοριών σε μια πληθώρα γνωστικών αντικειμένων μέσα από πρόσβαση σε διάφορες τράπεζες δεδομένων (βιβλιοθήκες, αρχεία, ερευνητικά κέντρα, μουσεία κ.ά.) → εμπλουτισμός των σχολικών αντικειμένων, συνειδητοποίηση από μέρους των μαθητών ότι το βιβλίο αποτελεί ένα διαχρονικό και καθολικό πολιτιστικό αγαθό, απαραίτητο για κάθε είδους έρευνα και με ευρύ φάσμα πληροφοριών.
 - ✓ Χρήση εκπαιδευτικών προγραμμάτων με την τεχνολογία των πολυμέσων (συνδυασμός κειμένου – ήχου – εικόνας) → ελκυστικότερη και εποπτικότερη προσέγγιση του μαθήματος, απαγκίστρωση από την παθητική αποστήθιση μακροσκελών κειμένων του σχολικού βιβλίου, άρα και επανεκτίμηση του βιβλίου ως μορφωτικού αγαθού, αφού ο μαθητής δε θα νιώθει καταπιεσμένος απ' αυτό.
 - ✓ Αξιοποίηση των ηλεκτρονικών μέσων πληροφόρησης και γνώσης για την προβολή και διάδοση του βιβλίου (π.χ. διαφήμιση, κριτική και σχολιασμός βιβλίων ποικίλου περιεχομένου, δυνατότητες για διαδραστική επαφή με το παραδοσιακό βιβλίο, προτάσεις για τη βελτίωση των σχολικών εγχειριδίων κ.λ.π.).
 - ✓ Εισαγωγή στην εκπαίδευση του «ηλεκτρονικού βιβλίου», που από πολλούς θεωρείται ως επανάσταση αφού ο παραδοσιακός γραπτός λόγος εισάγεται στην εποχή της εικόνας → προσωπική επαφή του νέου – μαθητή με το βιβλίο (επιλογή βιβλίου, γραμματοσειράς, φωτεινότητα σελίδας, προσωπικά σχόλια στις σελίδες του βιβλίου κ.λ.π.) → συνδυασμός της πολιτιστικής παράδοσης με την τεχνολογική ανάπτυξη → συνύπαρξη της ανάγνωσης του λόγου με την εικόνα του → εδραίωση στη συνείδηση του ανθρώπου ότι το βιβλίο μπορεί να συνυπάρξει με την ηλεκτρονική εποχή μας.
 - ✓ Συμβολή των πολιτιστικών και πολιτικών θεσμών καθώς και των διανοουμένων τόσο στη βελτίωση του παραδοσιακού βιβλίου (ειδικά του σχολικού) όσο και στην προβολή και διάδοσή του στο χώρο της νεολαίας (π.χ. διαγωνισμοί συγγραφής βιβλίων από τους νέους, ενεργή συμμετοχή των εκδοτικών οίκων στα πολιτιστικά δρώμενα, διεθνείς εκθέσεις βιβλίων με τη δυνατότητα να συμμετέχει ο νέος κ.λ.π.).
- Το σύνολο της διανόησης στην Ελλάδα είναι ανάγκη να καθοδηγήσει εμάς τους νέους ανάμεσα από τις «Σειρήνες» του σύγχρονου πολιτισμού, ώστε να κατανοήσουμε ότι «ο κόσμος αν σωθεί, θα το χρωστάει στο βιβλίο», γιατί διεγείρει τη φαντασία και προωθεί την ανθρωπιά. Αντίθετα, όποιος σήμερα καίει ένα βιβλίο, αύριο θα κάψει έναν άνθρωπο!

Επιμέλεια

Κόρκκα Σάνδη • Περιστέρη Μαρία • Χρονάκη Κατερίνα

εκπαιδευτικός οργανισμός

ΟΡΙΖΟΝΤΕΣ

ΗΡΑΚΛΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ